

QUÈ...? HEU QUEDAT BEN PENTINATS?

La correspondència de Maksim Gorki és un testimoni apassionat de l'activitat frenètica que aquest jove autodidacte va desenvolupar en tots els terrenys de la literatura, el teatre i la política, fins a convertir-se en el veritable patriarca de les lletres soviètiques. En tres cartes, podem resseguir les vicissituds de l'obra "Els estiuejants", nascuda com un projecte entre molts d'altres que havien de confegir un veritable fresc de la societat russa, estrenada el 1904, en els convulsos mesos de les primeres revoltesproletàries, i presentada finalment a Max Reinhardt, que havia signat a Berlín una cèlebre posada en escena d'"Els baixos fons".

Cartes de

MAKSIM GORKI
a propòsit d'"Els estiuejants"

Carta de Gorki al seu editor, Konstantín Petróvitx Piàtnitski

Entre el 13 i el 17 (26 i 30) d'octubre de 1901, Nijni Nóvgorod

Estimat Konstantín Petróvitx!

Ja sé que no sóc una persona, sinó una font de desplaences. Ho dic seriosament. Tinc la sensació que no tinc tant de talent per a la literatura com en tinc per a l'art d'irritar la gent.

Feofànov m'ha enviat una còpia de la carta que li vau escriure, una còpia de la que us va enviar ell i encara una carta seva per a mi. És un noi molt llest. No em sorprendria gens ni mica que em fes tancar uns quatre anys a la presó per haver provat d'espoliar-lo o bé que m'enviés l'emperador Guillem i que aquest home bel·licós, per encàrrec de Feofànov, m'arrossegés pels cabells, em descalcés, em despullés i li portés a Feofànov, com a indemnització pels perjudicis que li he causat, tota la meva roba. Això és possible, us ho asseguro! Fins i tot em sembla que vós també acabareu rebent. Ho dic seriosament. I, sobretot, estic segur que a partir d'ara aquest sever Herr Feofànov no es limitarà a traduir relats, sinó que acabarà amb nosaltres dos. És una sort que estigui malalt.

I ara, parlem de diners. Sí, de diners.

Tingueu l'amabilitat de donar 500 rubles a Aleksandr Ivànovitx Lanin. Està en una situació econòmica desesperada. No puc deixar d'ajudar una persona que, en el seu moment, em va ajudar tant. És impossible.

Continuem: no puc explicar com ha anat perquè seria molt llarg, però estic tan cansat que amb prou feines m'assec a taula. Perquè van venir Ivan Bunin, Leonid Andréiev i Arkadi Alekséievski i vaig estar dos dies que no sabia ni qui era. El fet és que des del primer d'octubre sóc accionista del diari *Nijegórodski listok*. Entre quatre vam comprar 60 accions d'aquest diari i ara em toca pagar 2.000 rubles. Això és un fet. Necessito els diners ara mateix. Ho juro! Jo vaig comprar 18 accions, Grinevitski 18 més i els altres dos 12 cadascun. Però això vol dir que el diari és nostre. Te'l recomano. És un molt bon diari! Hi participen els millors literats russos: Veressàiev, Txírikov, Bunin, Andréiev, Gorki i molts altres. Això és un fet! Posem per cas: Lev Tolstoi. Envia un relat a *Nijegórodski listok*. *Nijegórodski listok* el distribueix encara a cinc altres diaris i determina un dia per publicar-lo. I vet aquí que el diumenge dia 32 hi ha cinc diaris de la regió del Volga que publiquen un mateix relat original! Els veïns de la regió són presos de l'admiració, la ciutat s'il·lumina, el príncep Xakhovskoi queda horroritzat i Lev Tolstoi rep 18 kopeks per línia! Està ben mun-

tat? És que no som pas més ximplers que Feofànov. Mireu quina cosa tan hàbil! Els diaris ofereixen literatura de primera línia, els veïns de la regió tenen una lectura instructiva i l'autor s'enduu 18 kopeks! És un preu que les revistes no paguen, eh!

Continuem: al costat de *Nijegórodski listok* van obrir una llibreria. Sàmoilov va morir. No vam ser a temps de comprar el negoci i ara surt a subhasta, perquè Sàmoilov no tenia hereus. La llibreria Nijegórodski listok vol tenir l'honor de ser l'agent de les editorials Znànie, Trud i Popovoi. A *Nijegórodski listok* ens sembla que a Znànie i a Trud no els faria cap mal si, de manera gratuïta, aparegués al diari un anunci de tots els llibres nous que publiquessin, perquè així el públic s'assabentaria de totes les novetats que hi hagués a la llibreria Nijegórodski listok.

Si us plau, Konstantín Petróvitx, no deixeu d'ajudar-nos en aquesta empresa, amb consells, amb crèdit i amb la concessió de l'agència editorial. I envieu-me 2.000 rubles, per l'amor de Déu!

Continuem: Ivan Bunin proposa de publicar els seus relats a Znànie. N'hi ha 31. El seu anterior llibre, *A la fi del món*, «va volar», segons paraules seves. Em penso que el nou encara s'acabarà més de pressa, perquè ara Bunin és més conegut. S'ha de publicar la segona edició de la seva traducció de *Hiawatha*. Des del punt de vista literari, és un artista, i no dels petits. És incomparablement més gran que Ievgueni Txírikov, malgrat que Txírikov té cara i Bunin, en canvi, en el lloc de la cara hi té boira. Estic a favor de publicar Bunin a Znànie. Però... tots els escriptors es publiquen en les mateixes condicions?

Això no és cosa meua. Jo en necessito 2.000.

Quin home de negocis que estic fet! No, estimat Konstantín Petróvitx! Estic terriblement content! Leonid Andréiev fa tan bona cara. Com ha inflat el relat! Ha, ha, ha! Txékhov li diu que, d'aquí un any, li pagaran 500 rubles per pàgina. Jo no dic res. Però sé que Leonid Andréiev és un autèntic literat que, a més a més de tenir talent com jo, també té cervell, qualitat de la qual a mi la natura m'ha privat. Leonid Andréiev és molt gran! Ja ho veureu. I que el diari ara sigui meu i de Grinevitski és meravellós. Està molt bé! Ja ho veureu. Jo hi escriuré alguna coseta i molts d'altres també... alguna coseta. I la botiga és la gallina dels ous d'or. Només ens calen els prestatges i prou! El local és gratis, perquè és al costat de la redacció. I cal un sol dependent, perquè la dona de Grinevitski i la seva germana, que ja coneixen el negoci, vendran els llibres! O sigui que... visca!

Després hi ha l'almanac. Hi participem: Txírikov, Andréiev, Bunin, Téleixov, jo, Txékhov, Veressàiev, Pólner, Posse i unes quantes personalitats més. Ha de sortir a la llum pel gener. Té uns 20 plects. El preu: 1 ruble i 50 kopeks. Literatura i assaig, amb il·lustracions. Skírmunt ofereix diners per a l'edició. Però no m'acaba de fer el pes. Voldria que fos cosa de Znànie.

Déu meu, com m'agradaria poder-vos veure i xerrar. Tinc la sensació que, després de llegir tot això, bellugareu el cap i no aprovareu res. Però és que jo no sé parlar seriosament de negocis, és a dir, no sé escriure seriosament sobre el tema.

Sempre em sembla que no sóc jo qui escriu. En canvi, puc ser molt convincent quan parlo. De vegades, a la nit, em poso a parlar amb mi mateix i, sabeu què!, que me'n surto terriblement bé! Ho dic seriosament.

Sapigueu que ara escriuré un cicle de drames. Això és un fet. Un sobre la vida de la *intelligentia*. Un munt de gent sense ideals i, de sobte, entre ells, un amb ideals! Còlera, terrabastall, udols, esclats. L'altre, urbà. Sobre treballadors i proletariat, mig culte. Una cosa sense cap mena de censura. El tercer, sobre un poble. Aquest anirà molt bé i funcionarà. Mireu: un místic sectari, un racionalista sectari, un poble carca, un poble instruït, arsènic, un sogre que s'entén amb la jove, un terratinent, brutalitat, tenebres i, enmig de les tenebres, guspises del foc de l'anhel d'una vida nova. I encara un altre: vagabunds. Un tàtar, un jueu, un actor, la mestressa d'un alberg nocturn, lladres, un policia secret, prostitutes. Serà terrible. Ja n'he fet els plans, en veig les cares, les figures, en sento les veus, les frases... els arguments estan clars, tot està clar! Llàstima que només tinc dues mans i un cap. I dins d'aquest cap tot s'embolica, tot fa escàndol, com en un mercat. De vegades tot es cargola en un cabdell, s'embolica en una massa informe i, llavors, estic marejat i trist i al cor em bateja un pensament que diu que no hi seré a temps, i jo vull ser-hi a temps. La vida és una broma divertida i graciosa! No teniu aquesta sensació?

Tinc unes ganes terribles que llegiu ben de pressa la meua obra i em digueu sincerament què és. A mi no m'agrada, de debò! Però ara he entès de què va! Ho he entès! I l'arreglaré!

Em ve terriblement, horriblement de gust parlar amb vós i veure-us! Que el diable s'emporti tots els vostres afers, o sigui, els meus! Són com una àncora al coll, per a vós, però no voleu dir-m'ho perquè sou massa generós. I això no és bo, ho sabeu! Una abraçada molt forta!

Si us plau, doneu de bon grat els diners a Aleksandr Lanin. És un home molt sensible.

Aleksei Peixkov¹

Carta de Gorki a Iekaterina Peixkova, la seva dona

12 o 13 de novembre de 1904, Sant Petersburg

Volia enviar-te els articles sobre *Els estiuejants*, però és que no he tingut ni un moment per recopilar-los. Et recomano el de Svet, el de *Peterbúrgskie védomosti*,

1. Aleksei Peixkov era el nom autèntic de Maksim Gorki, pseudònim triat per ell mateix i que significa "el més amarg".

el de *Rus* i el de *Peterbúrgskaia gazeta* del dia 12. En aquest últim diari hi ha la meravellosa entrevista amb Merejkovski.

Vols saber com porto tota aquesta agitació?

La primera representació va ser el millor dia de la meua vida. Mira què et dic, amiga meua! Mai abans no havia sentit, i dubto que pugui tornar a sentir amb tanta intensitat i amb tanta profunditat, la meua significança en aquesta vida com en el moment quan, després de l'acte tercer, estava dret al costat mateix de la bateria, pres d'una alegria irrefrenable, sense acotar el cap davant del *respectable*, a punt per fer qualsevol bogeria només que algú gosés esbrincar-me.

Ho van entendre i no em van esbrincar. Només hi hagué alguns aplaudiments quan els *Mir iskusstva* sortien de la sala². Hi havia alguna cosa endimoniadament bona, tant a dins meu com a fora. A la vora mateixa de la bateria, el públic bramava males paraules amb la veu plena de ràbia, tenien la cara encesa i els ulls els brillaven; hi havia algú que sanglotava i despotricava; feien anar mocadors; i jo me'ls mirava i cercava algun enemic, però només veia esclaus i algun amic. «Camarada!», «Gràcies!», «Visca! Fora els petitburgesos!». Tot això era sorprenentment bo. Tenia la sensació de ser un domador de feres i devia fer força cara d'entremaliat. Després em van dir que aquell moment era el millor de la funció.

L'escàndol va ser una esbrincada, no hi va haver xiulets, no n'hi podia haver perquè la platea no xiula; el xiulet és propi de les *altures* democràtiques i, a la funció, hi havia principalment *aristocràcia*. Doncs l'escàndol el va començar la llotja *Mir iskusstva*, concretament Merejkovski, el més sincer, apassionat i valent del grup. Ho va veure Dalin-Linev, que seia a prop de la llotja. Després Filossófov, Diaguílev, Dàmanskaia, Vénguerova, Serguéiev-Tsenki, Krandévskaia, Iuri Beliàiev, etc. Segons diuen els més *benèvols*, s'hi van afegir els policies secrets, que eren multitud. Quatre llotges van esbrincar, diuen. I ho repeteixo, quan vaig sortir a la bateria, ja no se sentia l'esbrincada. Em va sorprendre molt Potapenko, que digué a la cara als místics del *Mir iskusstva*: «Senyors, només a Rússia és possible una infàmia com aquesta... Només a Rússia és possible esbrincar un home que tota paraula que diu és la veritat, la veritat! Avergonyi-vos-en!». Va dir això ben alt al vestíbul.

Un grup d'uns quants militars va cridar a Diaguílev i a Filossófov: «Ordinaris! Fora del teatre!». Un home, segons em va explicar un conegut, cridà a la llotja dels qui esbrincaven: «Què... heu quedat ben pentinats?». Diuen que se'l van endur.

Konstantín Petróvitx Piàtnitski féu un compliment a Dàmanskaia, segons diu ell, però jo crec que la va insultar.

En general, van caure com mosques!

2. *Mir iskusstva* era una revista literària il·lustrada i reaccionària, òrgan del grup de poetes decadents i simbolistes del mateix nom, que es publicà a Sant Petersburg entre 1899 i 1904. (N. del t.)

Homes i dones corrien a trobar-me entre bastidors, em deien coses, ploraven, m'estrenyien les mans i altres coses d'aquest estil. L'acte quart no va anar bé. Tota l'estona aplaudien i interrompien els actors. Al final de l'acte, llargs aplaudiments generals. Amb prou feines vaig poder marxar del teatre. Em va dir Tikhomírov que la segona funció havia estat millor quant a la interpretació i que, després de l'acte tercer, el públic plorava. Van demanar l'autor. Bé, ja t'ho explicaré! [...]

Els fets de Sevastópol aquí es coneixen amb tots els detalls i donen una gran satisfacció³. Hi ha altres fets d'aquesta mateixa classe, segur que ja ho saps.

Personalment, estic cansat com un gos i no tinc temps ni de rentar-me el cap. Els cabells s'han enganxat i formen una mena de massa. Podria escriure sobre moltes coses, però és que no tinc ni un maleït moment! Aquell tipus de Riga que t'agrada tan poc ja fa cinc dies que és a l'hospital i, a mi, em sap greu. Perdona que t'ho hagi mencionat, però és que, en la dissort, tant els japonesos com els russos som igualment dignes de compassió. T'ho explico perquè entenguis la meua situació, la meua manca de temps lliure.

Fes un petó al Maksim i a la Kàtia i saluda el doctor. T'estrenyo ben fort les mans, amiga meua estimada, i t'agraeixo les cartes. Tens raó, la vida és bonica! I com més la interioritzes, com més endins t'hi submergeixes, encara es torna més bonica!

T'estrenyo altre cop les mans.

A.

M'he oblidat de dir-te que, excepte Kommissàrjevskaja i Bràvitx, tots ho van fer malament, i que la Maria Lvovna era grassa, ridícula i vulgar.

Carta de Gorki a Max Reinhardt

Desembre de 1904, Sant Petersburg o Riga

Estimat Sr. Reinhardt!

D'aquí uns dies Konstantín Petróvitx Piàtnitski us enviarà la meua obra *Els estiuejants*.

No crec que us agradi ni que pugui interessar el públic alemany: és massa nostra, és un *afar familiar* purament rus, i no em sorprendrà si trobeu que l'obra és buida i avorrida.

De totes maneres, però, per tal de facilitar-vos la comprensió de la vida que he volgut reproduir en l'obra, us en diré unes quantes paraules.

3. *Parla de la revolta dels mariners de l'armada de Sevastópol el novembre de 1904 quan, incomplint les ordres, van abandonar les casernes i es van unir a la manifestació dels treballadors.* (N. del t.)

He volgut representar la part de la *intelligentia* que va sortir de les classes democràtiques i que, després d'assolir una posició social d'un determinat nivell, va perdre els lligams amb el poble, que era la seva família de sang, va oblidar-se dels seus interessos i de la necessitat d'eixamplar-li la vida, però no va saber trobar un vincle espiritual amb la societat burgesa i burocràtica, societat a la qual s'acostà d'una manera purament mecànica, sense arribar a confluïr plenament amb una classe que té objectius propis, que té maneres pròpies d'entendre la vida.

La literatura ha alimentat, en aquest col·lectiu, el menyspreu pels petitburgesos. Aquest menyspreu, que és totalment mental i teòric, encara els impedeix de vincular-se espiritualment al buròcrata i al comerciant, per als quals, com per al llop ho és el bosc i per al bou ho és el pasturatge, el país sencer no és res més que un lloc on es pot menjar.

Aquesta *intelligentia* està sola entre el poble i la burgesia, sense influir en res, sense força. Té por de la vida. Totalment desdoblada, vol viure de manera interessant i bella i, tranquil·lament, de mica en mica, cerca només la possibilitat de justificar la seva ignominiosa inactivitat, la traïció a la seva classe: la classe democràtica.

Aquesta societat burgesa que degenera s'abandona de seguida a la mística i al determinisme, sempre que això els permet amagar-se de la dura realitat, que ens diu: o bé treballem per canviar aquesta vida, o bé us mutilo i us esclafó.

Molts membres de la *intelligentia* segueixen els petitburgesos fins als foscos racons de la mística o de qualsevol altra filosofia, els és igual on van mentre puguin amagar-s'hi.

Vet aquí un drama, tal com jo el veig. La clau, al meu entendre, és el monòleg de Maria Lvovna a l'acte quart.

Us envio el duet de Rubinstein que canten al mateix acte.

Coneguts meus que han vist *Els baixos fons* al vostre teatre parlen entusiasmats dels actors i de la subtilitat de la idea que evidenciava amb la direcció d'aquesta obra.

Us desitjo molts èxits i que tot us vagi bé!

Maksim Gorki ■

Cartes extretes de: Maksim Gorki, "Obres completes en 30 toms", Moscou: GIKHL, 1949-1956.

Selecció i traducció del rus de Miquel Cabal.